

Gesternas klichéer - ett möte med machojournalistiken

Hela harpisten Losana Al Zaeems uppsyn är en av flicklighet och glada leenden. Jag möter henne i arbetet med radiodokumentären *Den syriska exilorkestern*. Första gången jag ser henne reagerar jag på hur ung hon ser ut med sina rosa benvärmare, långa hår, diadem och hennes ständiga och stora leenden. Hon framstår som hon vore i tonåren snarare än de 23 år hon faktiskt är. Samtidigt skär sig hennes uppsyn med de erfarenheter hon bär på. Men det verkar vara så att ju sämre hon mår desto större ler hon. Som om hon inte vet vad annat hon kan göra. Samtalen kommer hela tiden bort sig i skämt och skratt. Det är som Losana fortsätter spela en roll fastän verkligheten helt har glidit ifrån henne. Hon tänker inte på allt hon har förlorat, hon känner bara hur överkligt det är att hon lever, säger hon. Det finns så mycket klokhet och erfarenheter hos Losana, men hon verkar inte bekväm med att ge den sidan utrymme.

Mötet med Losana berör mig på många plan. Den feministiska teoretikern Sara Ahmed beskriver det stora leendet som ett sätt att kompensera omgivningen för att man inte passar in, en slags grundläggande princip att göra upp med. Det är "nästan som om vi ber om ursäkt för att vi över huvud taget existerar".¹ "för att kunna ta dig fram[...]måste du passera som något du inte är,"² skriver Sarah Ahmed. Det ofarliga leendet som slätar över vem du egentligen är blir en strategi. Vi arbetar för att passa in medan andra kan ta plats utan några större ansträngning. Kanske skulle vi istället tänka på de kunskapssystem och världar som vi tar med oss när vi kommer till en plats som inte har formats för oss? "Att bygga teori utifrån en beskrivning av min plats i världen: att bygga teori utifrån en beskrivning av hur det är att inte få plats i världen."³

Där vi möts på ett flyktingboende i Bremen visar Losana mig, vad som ser ut att vara, glada turistfoton från olika delar av Europa, tagna med mobilkamera när hon går till fots från Turkiet till Tyskland. Leende poserar hon framför Eiffeltornet eller andra turistattraktioner.

¹ Sara Ahmed, *Att leva feministiskt*, s.147

² Ibid. s.131

³ Ibid. s.23

Hela intervjuarbetet handlar om att inte följa med in i skämt och skratt. Jag försöker nå hennes allvar istället.

Det verkar vara ett stort anspråk för unga kvinnor, speciellt de som har svåra erfarenheter från flykt och exil, att ta plats med sina erfarenheter. Samma spänning och konflikt finner jag inte hos de unga männen jag intervjuar. Intervjuerna framstår som en befrielse för oss båda egentligen. Att vi slutar spela. Vanligtvis när jag gör arbetar börjar intervjun långt innan jag ställer några frågor. Det sätts i rullning i det ögonblicket när jag kommer in i rummet. De fördomar som möter mig i det ögonblicket avgör hur intervjun kommer att arta sig. Jag ser mig själv utifrån som om jag spelar en påklitrad roll som jag upplever att jag inte kan göra mig fri ifrån. Jag kan spela med i spelet utan att det berör mig känslomässigt. Jag iakttar mer hur personen jag intervjuar förhåller sig och reagerar. Sarah Ahmed skriver; "Att bli flicka handlar här om hur du upplever din kropp i förhållande till rummet. Genuskodning sker genom kroppars sätt att ta utrymme."⁴

Jag är en kvinna i en viss ålder med en viss längd, kroppsbyggnad, klädstil, ursprung. Jag kanske måste vänta tills jag blir gammal och har rynkor och tyngd. Då kanske jag får spela någon intressant huvudroll? tänker jag. Men jag kan spela den rollen jag fått, för den är inte speciellt svår. Jag vet ju också att jag får en belöning om jag gör det. Nästan alltid får jag det materialet jag behöver om jag går med på det spelet. Bekräfta, lyssna och stryka medhårs. Men frågan är om de tar mig på allvar egentligen?

"Människan kan inte förvandla sig till ett ting, dvs. något som väsentligen inte är i förhållande till sig själv[...]Men hon kan pretendera, utge sig för att vara ett ting, ett stycke natur[...]"⁵ Den norske filosofen Hans Skjervheim lyfter fram vårt förhållande till oss själva som hotad i vår tid av ytliga självbilder. Vi förlorar vår frihet när vi låter oss definieras utifrån, men det gör oss å andra sidan trygga. Det finns ingenting vi är så rädda för som friheten, skriver Skjervheim.

Jag tänker att det som Skjervheim skriver om att förhålla sig till sig själv och att våga ta sig an den friheten, går förlorat i min vilja att utnyttja det redan givna.

⁴ Ibid. s.39

⁵ Hans Skjervheim, *Deltagare och åskådare-Sex bidrag till debatten om människans frihet i det moderna samhället*, s.44

“Att vi inte (bara) mekaniskt spelar ut de logiska konsekvenserna av våra roller,”⁶ står det i essäboken *Aspiranten och erfarenheten*, där unga polisaspiranter och forskare beskriver polisens yrkeskunnande i de mest utsatta och komplexa situationer. I närheten av ett briserande våld är den mekanik poliserna beskriver och uppehåller sig, en klichébild kring vad en polis, något att kämpa mot; det utlöser aggressiva situationer och våld. Hur hittar man frihet i rollerna?

Våldet kan finnas i mina intervjuer i form av ett slags objektifierande som filosofen Hans Skjervheim beskriver som att ta en annan människas frihet ifrån dem, ett sätt att härska, överblicka, ha makten. Ibland har jag i vissa möten undrat varför jag gör så litet avtryck.

Vad händer då när jag möter Losana?

Jag slutar skämta och skratta, och hon slutar skämta och skratta. Jag tittar väldigt allvarligt på henne och hon tittar helt allvarligt på mig. Det går på en sekund, så nära ligger det. Vi kan befria varandra från de begränsningar som vi lever i. Det faller som en stor tyngd. Jag tillåter henne att vara så erfaren som hon är.

Losana bjuder alltid mig på mat, även hennes familj på flyktingboendet inträngda i ett litet rum i gamla Skatteverket centralt i Bremen, insisterar på att visa all generositet de kan, som för att inte fastna i en flyktingroll gentemot mig. Du är ju vår gäst, säger Losana hela tiden.

I *Den Goda människan i Sezuan* av Bertold Brecht söker gudarna efter en ren och god människa i en desillusionerad och smutsig värld. När de hittar henne ger de henne en stor ekonomisk belöning. De vill se vad hon kan göra med den, vad gott hon kan uträtta. Men snart utnyttjas hennes godhet och för att överleva skapar hon ett alter ego, en elak kusin som ger tillbaka med samma mynt. Gudarna bli besvikna, men flickan i berättelsen skulle ha gått under om hon fortsatt vara god. Kraven de ställer är för höga. Det framstår som naivitet och svaghet. För att överleva behöver hon en annan sida.

⁶ *Aspiranten och erfarenheten - polisens praktiska kunskap*, s.174

Den rollen som Losana spelar, en slags Snövit, jag tror att det finns inbyggt en idé om att man kommer bli räddad om man går med på att spela med i den berättelsen. En medelålders man, också från Syrien, börjar dyka upp tillsammans med Losana. Han erbjuder flyktingar som kommit till Tyskland sin hjälp att lära sig tyska. Och nu har de inlett en relation. Losana grät hysteriskt när hon ringde honom på telefon, berättar hon. Någon som förstår, som är i samma situation! Mannen håller sig några steg bakom oss när vi ses. Han är hal och svår att få grepp på. När Losana lämnar rummet faller han märkliga kommentarer om att hon som gått musikhögskolan i Damaskus därmed är en del av diktaturregimen. För honom är Losana ett lätt byte. Losana säger senare att han är del av en syrisk maffia. Hennes bror blir kidnappad av honom och hon och familjen blir utpressade på pengar. Hennes bror får stora skador, men kommer hem levande. Jag tänker på denna roll som Losana spelar, de klichéer som hon klamrar sig fast vid i den brutala verklighet hon lever. Den belöning och det liv hon väntar sig att få tillbaka, och istället ser jag hur den sårbarhet hon satsar på blir hennes fall. När hon dyker upp i prinsessklänningar och gigantiska håruppsättningar saknar jag hennes röst. Jag vill höra hennes berättelse på riktigt. Jag tycker att den försvinner i allt det där.

Men vad gör jag själv?

Jag har nog ungefär samma uppsyn som Losana i intervjusituationer om jag ska intervjua en man; speciellt en med mycket makt. Kvinnliga journalister talar nästan alltid med en slags stolthet (jag själv också) om hur de spelar den oskyldiga och naiva rollen. "Om jag spelar med i den utan att låta den bli vem jag är, då kan jag använda den till min egen fördel och få bra intervjumaterial. Bekännelser som inte borde gjorts kan vi på det sättet få med oss på vårt band," säger vi till varandra.

Men är det verkligen så enkelt? De senaste åren har jag i mötet med Losana och andra unga kvinnor från Mellanöstern funnit en speglingsyta.

27-åriga hiphopstjärnan Yukka Shahin från Egypten som kallas "Kejsarinnan" i hiphopkretsar är en stor förebild för unga kvinnor i Egypten och många vänder sig till henne för vägledning. Men också hon tampas med sin roll och de förväntningar, den roll hon tycker sig behöva spela. Hon vet hur hon ska göra, spela sina kort på bästa sätt, men det verkar lite

ensamt. Intervjun med Yukka i Kristiania i Köpenhamn är först en orgie i hiphopspråk och slogans. Hon river av en lång ramsa av klichéer. Kring sig har hon två vänner som, vad det tycks, tillhör den allra trendigaste inre kretsen av Köpenhamns hippaste unga kvinnor. De håller stilen. Visar upp en slags utlevelse av fest och dekadens och lite lätta droger. Jag får inte ut någonting som jag kan använda. Jag vet att hon flytt från Egypten, inte har kontakt med sin familj, och bott två år på flyktingboende i Danmark. Ändå verkar hon sorglös och cool. Först när de två vännerna går före oss på väg genom Köpenhamn till en fest lyckas jag få en verklig kontakt med Yukka. Jag frågar henne om en musikvideo hon gjort med en liten flicka som blir misshandlad av sin pappa när hon vill skriva egen musik. Flickan verkar just väldigt sårbar och det ser ut som en personlig scen som utspelar sig i musikvideon. När jag frågar om flickan börjar Yukka berätta. Ett ostoppbart flöde flyter plötsligt fram. Jag behöver inte ens fråga någonting mer. Hon berättar att hon inte kan skriva musik sen två år efter att ha varit på flyktingboendet i Danmark där rasister bankar på dörrarna på nätterna och många som bor där begår självmord. Hon berättar om hur hon aldrig kan åka hem för att säkerhetstjänsten är ute efter henne. Och om att bli misshandlad av sin pappa men ändå välja musiken. Att detta djupa flöde bara strömmar fram, en berättelse om många svåra erfarenheter i en hel timme utan uppehåll får mig att tro att det finns en längtan efter att kunna gå någonstans och berätta för någon, och att det ligger och trycker på hela tiden.

När vi ska skiljas åt och jag vidare mot tåget säger jag ;”hejdå, nu får du skynda dig, dina vänner väntar på dig.” Yukka tittar menande på mig; ”Vänner”, säger hon. ”Det är bara affärer.”

*

Filosofen Hannah Arendts studier i onskans natur under rättegången mot nazisten Adolf Eichmann ledde till en undersökning av hur hans sätt att tala - en slags oavbruten ström av schabloner och klichéer - hörde samman med en brist på tänkande, som också, menade Arendt, tycktes förbunden med en brist på samvete. Han hade ingen kontakt med verkligheten.

Arendt drar ett samband mellan klichéer i tänkandet, att spela med i de givna rollerna, och vad hon kallar för “icketänkande.”

Genom att skydda folk från skärskådandets faror lär icketänkandet dem att hålla sig till de vid en given tidpunkt i ett givet samhälle föreskrivna reglerna för hur man uppför sig, vilka dessa regler än är. Vad folk vänjer sig vid är inte så mycket reglernas innehåll-vilket vid en närmare granskning alltid skulle slå dem med häpnad-som att ha regler under vilka man kan sammanföra partikulära företeelser.⁷

Den undersökning av enkla vardagliga begrepp som Sokrates under antiken hängav sig åt i dialog med människor från alla samhällsskikt, visade oss att vi inte egentligen vet vad de betyder. När vi börjar titta närmre "kan vi inte redogöra för dem; när vi försöker definiera dem blir de hala; när vi talar om deras mening ligger ingenting längre stilla, allt börjar flytta på sig."⁸ Det är intressant hur hon betonar att tänkandet måste vara för alla, och att det är något som varken en expert, en psykolog eller vetenskapsman kan göra anspråk på bara i sken av sina kläder, sin roll.

Sarah Ahmed använder ofta begreppet "egensinnig" för den som tänker och ifrågasätter det givna, och hon beskriver hur vi, om vi tänker, drar motstånd, obekvämlighet och olycka över oss. Vi blir lurade att tro att vi blir lyckliga om vi passar in i ramarna och följer de konventionella livsmönstren. Idén om lyckan i sig innehåller ett mått av manipulation och makt. "Ett feministiskt medvetande kan vara ett medvetande om det våld och den makt som döljs bakom formuleringar som hövlighet, lycka, kärlek..."⁹

Att tänka är alltså ingenting att ta lätt på. Det leder inte till lycka, framgång och karriär eller svar på några frågor. Klichéerna och konventionerna, det som förslöar oss och hindrar oss från att tänka, har mycket att erbjuda oss som tänkandet inte kan. De fasta rollerna är lockande i sin bekvämlighet.

*

⁷ Hannah Arendt, *Tänkande och moraliska överväganden*, s.60

⁸ Ibid. s.54

⁹ Sarah Ahmed, *Att leva feministiskt*, s.76

Var ska vi gå? Var får vi plats? Var kan vi kanalisera vår kamp?

Den här essän växte fram ur reflexion av varför jag alltid dras till att porträttera unga kvinnor i 25-årsåldern. Vad är det som ligger i den åldern som jag finner så viktigt, och som jag gestaltar gång på gång?

För mig har den grävande journalistiken blivit en viktig symbol när det gäller unga kvinnor och deras kamp och berättelse. Den grävande journalistiken har ett stort anspråk och är ett rum som har stor makt i samhället. För mig har den kommit att stå för hopp. Min enda röst och mitt arbete kan leda till stora förändringsprocesser, det är inte cementerat, det står inte still. Vi trampar ofta vatten i vrede och frustration, men den grävande journalistiken kan vara en kraftfull motkraft. ”Feminism kan göra det möjligt för dig att bebo inte bara ditt eget förflutna utan även din kropp på ett nytt sätt. Med tiden kanske du blir medveten om hur du har begränsat ditt eget utrymme, och ger dig tillåtelse att ta mer plats; att utöka din räckvidd.”¹⁰

En kvinna som tar sig an den grävande journalistiken är en kvinna som bryter mot konventionerna. Det råder en omvittnad machokultur. Jag skulle därför vilja göra en liten undersökning kring det motstånd som finns i form av klichéer och kultur i detta manligt dominerande rum. ”Genom att underordna sig kulturen blir man någon och samtidigt en del av en gemenskap. På samma gång är detta källan till kollektivets makt. Att underkasta sig yrkeskulturen är en förutsättning för medlemskap.”¹¹

*

Som student i 20-årsåldern på radiolinjen på Dramatiska institutet har jag erfarenheter med mig från kulturinstitutionerna av ett patriarkat som skapar förstörelse och tystade unga röster. Ändå slår det mig aldrig när vi har kursen grävande journalistik att jag har något att förmedla som är viktigt. Jag har ändå sökt utbildningen med en text som hette Brännässlan, ett försök att uttrycka min kamp.

¹⁰ Ibid. s.44

¹¹ *Aspiranten och erfarenheten - polisens praktiska kunskap*, s.299

Jag menar att det helt och hållet berodde på den bild som presenteras.

Kursen inleds med att den manliga läraren visar hur man upptäcker bilbomber. Han vill berätta om vilken livsfara han svävade i framför allt. Det gör honom upphöjd och speciell. På nätterna kretsar högerextrema grupper under hans fönster och sjunger nationalsången för att skrämja honom, berättar han, och varje morgon måste han böja sig ner och kika under bilen. Det har hög status att sväva i livsfara, men under årens lopp har jag insett att kampen med den grävande journalistiken handlar om helt andra saker än det. Dessa Janne Josefsson och Jan Guillou blir som mytbilder, och fortplantar sig i de yngre generationerna. (I dokumentären "Den överlägsne journalisten" om Jan Guillou berättar han till exempel hur han ringer på hemma hos folk och sticker in foten när de öppnar dörren.)

Det finns inte några givna öppningar för unga kvinnor att bjudas in att spela rollen. Man säger att det är en fråga om personlighet, men snarare är det en fråga om stereotyper och klichéer.

”[...]saker som händer på grund av hur vi blir sedda; och hur vi inte blir sedda,”¹² skriver Sarah Ahmed.

*

Det är vid mitt köksbord först 10 år senare som det börjar; ett anspråkslöst ringande som så småningom leder in till ett arbete med den grävande journalistiken. Det hände ur en fråga, en drivkraft att få en överblick över hur omfattande de sexuella trakasserierna som många skvallrar om i den klassiska musikvärlden, egentligen är. Det är en viktig punkt. Härifrån utvecklas någonting som handlar om handling.

Det är så mycket tassel och tassel och mörker kring vissa män i den klassiska musikvärlden. Man vad som verkligen ligger bakom denna rökråd av rykten vet ingen helt. Jag tänker att det inte är så svårt. Det är ju bara att göra en lista. Jag kryssar av dem en efter en efter att jag

¹² Sarah Ahmed, *Att leva feministiskt*, s. 37

ringt upp dem. Processen kommer av sig själv, rollen känns som ett insisterande, ett fortsättande i alla väder.

Redan det allra första samtalet blir inledningen på en stor och lång berättelse som handlar om att vara ung och värmlös som kvinna och utsättas för en brutalitet och råhet.

Jag märker gradvis hur bilden av mig förändras.

Respekten ökar.

Senare när jag står inne på Ekots lilla chefskontor framför en whiteboardtavla med en penna i handen och ska rita den kartläggning jag gjort genom ringandet vid köksbordet på tavlan. De tre grävande journalisterna från Ekot sitter med anteckningsblock och kastar ur sig idéer. Det är överkligt; rakt från köksbordet och hit upp, och att bli så tagen på allvar och lyssnad på. Men när vi ska sätta oss tillsammans vid det lilla bordet och prata om upplägget för arbetet upplever jag hur jag inte får plats. Bordet är så fruktansvärt litet, de tre journalisterna har kurat ihop sig och sitter i princip på varandra med huvudena tätt tillsammans och armbågarna som snuddar varandra. Jag tycker inte jag kan tränga in mig där. Jag ser en soffa längre bort i rummet och sätter mig ner där med blocket framför mig, även om det blir konstigt för det är så långt bort. Det här var helt fel, det märker jag direkt. Deras ögon ser ut som om det är otroligt originellt, det jag har gjort. Man ska sitta och kura ihop sig vid det pyttelilla bordet. Jag avslöjas på en subtil nivå.

Jag tilldelas en manlig medarbetare som vunnit priser, en rutinerad man i 50-årsåldern. När jag kommer med honom bredvid mig känner jag mig som en krigsmaskin. Alla blir rädda och lite bleka. Jag känner mig kanske förtjust i början, det är en ny värld. Och han är skoningslös och visar tydligt vem det är som har makten. Tillsammans intervjuar vi musikhögskolans rektor Cecilia Rydinger Alin. Han är mån om att spela på de saker hon som gör henne allra mest uppskrämd och vrida kniven varv efter varv. Jag sitter bredvid honom. Förstår inte riktigt.

Samtidigt har jag en naiv bild av samarbetet med honom. Jag tror på något sätt att vi är på samma lag. Det är vi inte. Även gentemot mig skjuter han maktmarkeringar. Bland annat

skickar han ett ljudklipp till mig från en intervju med en högt uppsatta man inom musikvärlden med att prata om min bristande erfarenhet och inkompetens. Ja, jag tror aldrig hon har arbetat med radio förut, hon vet nog inte vad hon gör,- säger ekotjournalisten. (Jag har arbetat med radio i 15 år). Ekotjournalisten menar att det är hans sätt att skapa förtroende och tillit.

Vid ett tillfälle ringer han till en de män som anklagats för flera våldtäkter för att informera om sändningen.

Mannen är inte hemma just då, säger han hustru som är i 80-årsåldern, en mycket skör och fin person berättar någon i musikvärlden för mig. Journalisten säger rakt av till hans fru att hälsa att "det kommer en dokumentär på söndag där han anklagas för att våldta studenter på musikhögskolan". Sen lägger han på och jobbet är gjort.

Jag kan ju utan tvekan säga att journalisten är macho, men vad betyder det i den här situationen till exempel? Vilka värderingar visar han?

I polisaspiranternas essäer hittar jag faktiskt ett perspektiv som ger lite mer förståelse.

De mänskliga dimensionerna kräver långsamhet, säger poliserna, och samtidigt finns ett tryck att ta sig vidare till nästa ärende; ”En punkt som framhålls är effektivitet med fokus på resultat. Det är även något som jag hörde mycket om från kollegor under min tid hos polisen att vårt arbete måste vara så effektivt som möjligt.”¹³

Polisaspiranten Emma beskriver hur hon pressar en kvinna som misshandlats av sin man och även ”eftersträvar, erkännande av ett väl utfört arbete.”¹⁴ “[...]min motivation var riktad mot resultatet av utredningen och empatin hamnade således i andra hand vilket stjälppte slutresultatet eftersom Anna inte längre kände förtroende och tillit till mig.”¹⁵

Ett annan begrepp som hjälper mig förstå machokulturen är begreppet "överlappning". De olika sidorna som arbetet kräver ger oss en stor handelsrepertoar, som cirklar som går in i varandra, "överlappar", smälter ihop. Vi måste kunna handla på många olika sätt beroende på hur situationen ser ut.

¹³ *Aspiranten och erfarenheten - polisens praktiska kunskap*, s.222

¹⁴ *Ibid.* s.210

¹⁵ *Ibid.* s.211

Effektivitet och resultat är en sida av arbetet. Men i de mer komplexa situationerna måste vi kunna sänka tempot och använda vårt känslighet och lyhördhet. Dessa olika sidor behöver sömlöst gå i varandra. Annars riskerar vi att i känsliga situationer fortsätta på samma linje. Om effektivitet och prestation är den enda dimensionen vi kan använda i vårt arbetet uppstår det vi kallar ett "machobeteende" - ett okänsligt, kallt, buffligt beteende som drabbar människor som befinner sig i känsliga lägen. Det handlar alltså om en brist på flexibilitet och en brist på underutveckling när det gäller vissa sidor av arbetet, även om det sättet att arbeta i andra situationer är på sin plats. Ett sådant sätt att arbeta är dysfunktionellt;

"Ett sätt att förstå hur dysfunktionella arbetspraktiker uppstår är att undersöka särkoppling istället för överlappning."¹⁶

Som grävande journalist har effektivitet och prestation stor tyngd. Det har jag tidigare inte helt förstått. Situationen med ekotjournalisten blir nu mer begriplig för mig. Också kanske hans bild av mig. Jag tycker att det ger mig mer att tänka på arbetsmetoden han använder som dysfunktionell. Att bara kalla det "machobeteende" blir en trubbig världsbild svår att gå vidare med "[...]för att få jobbet gjort kan man agera så här," säger en polis som använt våld i en situation med en alkoholpåverkad bilist.¹⁷

Det kanske ekotjournalisten också skulle säga?

Jag vill nysta lite i ytterligare ett machoexempel genom polisernas blick. "Aspiranten är under bedömning och måste först visa sig duglig som blivande arbetskamrat," står det i polisaspirantboken.

När jag får ett kontrakt påskrivet med Kaliber, Sveriges Radios program för grävande journalistisk, blir detta ifrågasatt och upprivet av en av Sveriges mest väletablerade grävande journalister. (Redaktionen backar genast och utan förbehåll eftersom det är ett så stort namn som ringer.)

¹⁶ Ibid. s.248

¹⁷ Ibid. s.251

Macho betyder i det sammanhanget att se till att hålla kontroll över vilka som släpps in i gemenskapen;

[...]olika strategier som bidrar till att stärka yrkesgemenskapen genom (a) vissa förhållningssätt för umgänget medlemmar emellan, (b) nedvärderandet av andra grupper, (c) omvärlden tolkas på ett sådant sätt att de perspektiv som är angelägna för yrket framhävs, medan man bortser från andra, (d) kollektiva försvar mot ångest, i form av bortträngning, isolering och projektion.¹⁸

Jag känner att jag deltar i ett lopp som det gäller att vinna. Alla knuffas och puttar varandra, medan jag strosar fram sist och tycker det är skönt att vara ute och röra på mig. Jag har varit naiv. Kanske är det också därför jag blir så berörd av Losana, den unga harpisten jag berättade om i början, och hennes oskyldiga sårbara uppsyn. Jag känner helt enkelt igen mig själv. Hur ska jag ta hand om mig själv i de här rummen?

Men på min resa träffar jag faktiskt också en vän, någon som bryter mot förväntningarna och visar på andra vägar. Journalisten My Vingren förkroppsligar en slags frihet och egensinnighet. Hon är också den som släpper in mig och tar mig på allvar. Hon rör sig i männens värld, säger hon, men har hittat sin väg igenom den. Jag upplever My som att hon har någonting speciellt, någonting som höjer henne över den vanliga stereotypen. När jag funderar på vad det är kommer jag fram till att det måste vara hennes hållning, ett förhållningssätt som lyser igenom även i de mörkaste situationer. My spejar och bevakar notoriska grupper; högerextremister och våldtäktmän, undersöker strippklubbar, lever med hemlig identitet och använder pennor med inbyggda kameror.

Hon har alltid glimten i ögat, allt verkar ingå i en humoristisk lek med rollen som grävande journalist. I det ryms så mycket; frihet, en stor horisont, ett sätt att överleva cynism.

I humoristisk kontakt med andra människor får vi ibland upplevelsen att vi bryter igenom invanda sätt att betrakta eller förhålla sig till varandra, och står inför varandra som hela eller ”riktiga” personer. Att vi inte bara på ett mekaniskt sätt spelar ut de logiska konsekvenserna av våra roller och projekt utan att vi är fria och levande inför det som händer där och då humor bryter mot det formella. Därför kan humor vara ett verksamt kommunikationssätt för att förändra spänningsfyllda eller aggressiva situationer.¹⁹

¹⁸ Ibid. s.299

¹⁹ Ibid. s.174

*

En dörr har stängts bakom mig i och med den här texten. Mitt syfte är från början att undersöka en machokultur jag upplever kring grävande journalistik. Jag vill visa en slags alternativ bild till den manliga machojournalisten, en plats där man kan vara på fler sätt och där unga kvinnors perspektiv, röster och erfarenheter kan rymmas. Virginia Wolf skrev om ett eget rum, ett rum vi måste kämpa för.

[...]diktning är som en spindelväv, kanske ytterst lätt fästad men ändå fästad vid livet i alla fyra hörn. Ofta kan man knappt märka fästet; Shakespeares skådespel ser till exempel ut att sväva fritt för sig själva. Men när man drar väven på sned, lyfter upp kanten, sliter sönder den i mitten, så kommer man ihåg att dessa vävar inte har spunnits i fria luften av okroppsliga varelser, utan är verk av lidande mänskliga varelser och är fästade vid grovt materiella ting som hälsa och pengar och husen vi bor i.²⁰

Jag tycker att det är en viktig bild att förändra och förmedla eftersom den grävande journalistiken hör samman med makt och anspråk. Det har varit intressant att gå i närkamp med Hannah Arendt, Sarah Ahmed och Skjervheim och polisaspiranterna. Genom dem ser jag på situationen annorlunda.

Till att börja med ser jag att själva intervjusituationen är en möjlighet som går förlorad. Ett objektifierande uppstår från båda håll, utan att på allvar ifrågasättas. Jag spelar på de kort jag har, de klichéer och roller som ligger närmast till buds. Därmed gör jag inga nya erfarenheter.

Den man kallar "erfaren" har därför inte blivit det bara *genom* sina erfarenheter utan också för att han är öppen *för* erfarenheter...Den erfarna visar sig snarare vara den radikalt odogmatiska. Han har gjort så många erfarenheter att han av dessa lärt sig att bli särdeles lämpad att göra nya erfarenheter och att lära av erfarenheter. Erfarenhetens dialektik kulminerar inte i något avslutat vetande utan i den öppenhet för ny erfarenhet, som erfarenheten själv öppnar upp för.²¹

Filosofen Hans-Georg Gadamer beskriver hur det alltid finns fördomar, som en slags ofrånkomlig referensram, men som inte alls behöver vara negativ om vi förhåller oss öppna

²⁰ Virginia Woolf, *Ett eget rum*, s.47

²¹ Hans-Georg Gadamer, *Sanning och metod*, s.165

för nya erfarenheter.” [...]en hermeneutisk situation bestäms av de fördomar vi bär med oss. Så till vida bildar dessa en samtida horisont. Fördomarna framställer det, som man inte förmår se utöver,”²² skriver han. Att se på fördomarna på det sättet är någonting nytt för mig och det ger en ljusare bild av situationen. Nu tänker jag att fördomarna bara är början. Om jag antar situationen med ett större motstånd, slutar ge upp, känna mig maktlös och trött inför fördomen så kan det finnas möjlighet för någonting annat? Det som Gadamer beskriver som "medvetandets vändning.”²³ Man får uppleva att någonting i ens världsbild kommer på skam, och att en fördom som man har uppdagas. ”Något visar sig annorlunda än vi trodde att det var[...]Nu känner man det annorlunda och bättre, dvs. föremålet står inte “bi”. Det nya föremålet innehåller sanningen om det gamla.”²⁴

Precis som i Hannah Arendt beskrivning av tänkandet som en modig process som inte leder till svar, så visar Gadamer hur erfarenheten inte leder till svar utan till att man sätter sig i ett tillstånd där man kan ställa de rätta frågorna, bli öppen för ännu mer erfarenhet.

Det har varit avgörande att inse hur kraftfulla klichéer och stereotyper är. Mitt beteende syftar till att skaffa kontroll över situationen. När jag nu ser tillbaka undrar jag över varför jag varit så noga med att inte utmana fördomarna.

Intervjusituationen är en konfrontation, en slags spegel av de roller vi spelar i våra liv, och det är ett möte där jag måste tvinga och insistera på att visa vem jag är. Såsom i situationen med Losana leder mitt allvar till hennes.

*

Från naivitet till cynism och vidare till vad?

Jag tar fasta på vissa ord i min väg framåt ur den här omtumlande processen. Frihet ett annat och omdefinierandet av macho till en dysfunktion, en ensidighet där effektivitet och prestation blir en människas hela vara.

²² Ibid. s.153

²³ Ibid. s.164

²⁴ Ibid. s.164

Losana har nyligen gift sig. Hon har kommit fram till det lyckliga slutet på berättelsen dit hon längtat. Jag hoppas att det är så den här gången.

Yukka var tyst i två år efter erfarenheterna från flyktingboendet i utanför Köpenhamn. Nu har hon börjat skriva på nätterna. Alla de andra kvinnliga hiphoparna har gift sig och slutat skriva, säger hon. Men alla killar dumpar mig eftersom jag är så mycket bättre än dom, så så blir det aldrig för mig, berättar hon.

Yukka dyker inte upp när hon har sagt att hon ska, blandar ihop dagar, det verkar vara vilda fester. Ibland undrar jag om hon har knarkat ner sig för mycket och kommer gå under i det. Det verkar vara många som gör det bland de unga flyktingarna från Mellanöstern, med en slags mörk desperation.

Hiphop är verklighetens mediakanal, en journalistik som verkligen säger sanningen, bortom propagandan, säger Yukka.

-Men vissa saker kan jag inte skriva om, säger Yukka. Är det inte de du borde skriva? frågar jag. Jo, säger hon. Men här finns det ingen att skriva för, som tar emot dem. Ingen här är ju intresserad av att lyssna.

"Ni är inte på sommarsemester," rappar hon i en text. En replik från en vakt till henne i ett tältläger.

Referenslista

Ahmed, Sara, *Att leva feministiskt*, TankeKraft förlag, Stockholm 2017

Antologin *Aspiranten och erfarenheten-polisers praktiska kunskap*, red. Jonna Hjertröm Lappalainen Södertörns studies in practical Knowledge 11, Stockholm 2021

Arendt, Hannah, *Tänkande och moraliska övervägande, Ingår i: Tanke, känsla, identitet* red. Ulla M. Holm, Eva Mark, Annika Persson. bokförlaget Anamma, Göteborg 1997

Gadamer, Hans-Georg, *Sanning och metod*, Bokförlaget Daidalos AB, Göteborg 1997

Skjervheim, Hans, *Deltagare och åskådare - Sex bidrag till debatten om människans frihet i det moderna samhället*, Bokförlaget Prisma/Föreningen Verdandi 1971

Woolf, Virginia, *Ett eget rum*, Modernista, Falun 2015